

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Hyssnamålet

- En undersökning av hur mycket dialekt man bär med sig genom livet

Anna Andersson

Specialarbete, 15 hp
LSV410
VT 2013
Handledare: Jenny Nilsson
Examinator: Rakel Johanson

Sammandrag

Detta är en undersökning om hur Hyssnamålet, den dialekt som talas i Hyssna i Västra Götaland ser ut idag hos de talare som föddes på 1920-talet. Frågeställningarna är följande:

- Vilka drag av den dialekt som beskrivs i Landtmanson (1952) används idag av en person som föddes på 1920-talet, och som levt hela sitt liv i Hyssna?
- Åt vilket håll har dialekten förändrats, mot standardsvenska eller mot någon annan dialekt? Kommer denna förändring fortsätta eller avstanna?
- Vid en eventuell språklig förändring vad kan då vara anledningen till att dialekten har förändrats?

Metoden som valts för denna undersökning är inspelade intervjuer för att bäst kunna se hur dialekten används idag. Urvalet är 4 stycken informanter som alla är födda på 1920-talet och intervjuerna är samtliga ca 20 minuter långa. I dessa intervjuer letade jag sedan efter de 20 språkliga drag som enligt Landtmanson representerar Västgöta-/Mark-/Hyssnamålet. På detta sätt framgick det att 15 av dragen används hos informanterna. Skillnaden är dock stor eftersom en av informanterna använder 15 av Landtmansons drag medan en annan endast använder två av dem.

Det som informanterna byter ut dessa dialektala drag emot är standardsvenska och inte någon annan dialekt. Det pekar alltså mot att det i nuläget är standardsvenskan som är den språkliga varietet som påverkar uttalet hos de undersökta informanterna mest.

Anledningarna till varför dessa 5 språkliga drag inte finns med i informanternas uttal idag kan bero på olika faktorer. De kan ha korrigerat bort sin dialekt i intervjuerna och detta kallar man för observatörens paradox. De skriftar alltså sitt språkbruk beroende på den situation de befinner sig i och beroende på hur formell en situation är. Den språkliga förändring som skett sedan 1920-talet kan ha gjort att dessa drag bytts ut till en mer standardiserad variant.

Nyckelord: *Västgötamålet. Hyssna. Dialekt.*

Innehåll

1. Inledning	5
1.2 <i>Bakgrund</i>	5
1.3 <i>Syfte/Frågeställning</i>	6
2. Forskningsöversikt	6
2.1 <i>Västgötamålet som dialekt</i>	6
2.2 <i>Sociolingvistisk aspekt</i>	8
2.3 <i>Attityder till språkvarietet</i>	9
3. Metod och genomförande	10
3.1 <i>Metodval</i>	10
3.2 <i>Urval</i>	11
3.2.1 <i>Informant 1</i>	11
3.2.2 <i>Informant 2</i>	12
3.2.3 <i>Informant 3</i>	12
3.2.4 <i>Informant 4</i>	13
3.3 <i>Urval av Landtmansons språkliga drag</i>	13
3.3.1 <i>Västgötamålet samt Hyssnamålets utmärkande språkdrag</i>	13
3.4 <i>Genomförande av intervjuerna</i>	13
3.5 <i>Genomförande av undersökningen</i>	14
4. Resultatet av min undersökning	14
4.2.1 <i>Informant 1</i>	17
4.2.2 <i>Informant 2</i>	19
4.2.3 <i>Informant 3</i>	19
4.2.4 <i>Informant 4</i>	20
4.3 <i>Sammanställning av de språkliga dragen var för sig</i>	21

4.4 Tabell	24
5. Analys av resultatredovisning	26
5.1 Observatörens paradox	26
5.2 Språkbruket skriftar beroende på situation	27
5.3 Språklig förändring	28
5.4 Vart är den språkliga förändring då på väg.....	29
6. Sammanfattningsvis	30
7. Litteraturförteckning	32

Tabeller:

1. Tabell 1 De samlade dragen hos informanterna	16
---	----

1. Inledning

I följande avsnitt kommer en övergripande bakgrund till denna undersökning. Bakgrunden är det som ligger till grund för min undersökning.

1.1 Bakgrund

I svenska språket finns det flera olika dialekter. Först och främst kopplar man ihop en dialekt med ett specifikt landskap men det slutar inte där. En dialekt kan ha olika varieteter och dessa kan kopplas ihop med olika städer och kommuner i ett landskap. Jag kommer i denna undersökning att fokusera på en specifik dialekt i en specifik kommun, den som talas i Hyssna i Marks kommun. Denna kommun ligger i södra Västergötland och gränsar mot Halland. Hyssna är en ort med ungefär 1800 invånare där man till största delen sysslar med lant- och skogsbruk. Den dialekt som man kopplar ihop med denna ort är först och främst västgötamålet men som sagts tidigare så finns det olika varieteter av en dialekt. Hyssnas dialekt är en varietet av detta västgötamål. Den form av västgötamålet som talas i Marks kommun kallas av invånarna för ”marbo”, i Landtmanson är dock beteckningen ”markmål” (Landtmanson 1952:13) I denna uppsats kommer det följande att kallas för marbo.

En dialekt har vissa specifika språkliga drag som är distinkta för just den dialekten. Det är sådana drag som är relevanta att undersöka för att sedan kunna konstatera ifall dagens talade dialekt har kvar dessa drag. Dragen är i detta fall baserade på dialektens distinkta fonetik och grammatik.

Jag är själv född och uppvuxen i Hyssna och man blir ofta påmind om hur det var förr på grund av bygdens gamla anor. Ofta får jag höra fragment av den gamla dialekten och eftersom jag själv inte talar denna så kan man ju inte annat än att undra var någonstans på vägen den föll bort. Att en dialekt förändras under generationers lopp är ett måste och mer som en självklarhet. Eftersom denna undersökning krävde en viss avgränsning kändes det lagom att se till vad en person efter ca 80 år har kvar av den dialekt de föddes in i.

2. Forskningsöversikt

I detta avsnitt kommer jag att ta upp den tidigare forskning som är relevant för min frågeställning och analys. Denna kommer att utgöra ryggraden till det kommande avsnittet där jag presenterar resultatet.

2.1 Västgötamålet som dialekt

För att skapa en förförståelse för den dialekt som ligger till grund för hela denna undersökning är följande avsnitt en kort presentation av historien kring forskningen om västgötamålet. Samuel Landtmanson har i sin bok *Västgötamålet* från 1952 sammanställt all den forskning som gjorts kring västgötamålet fram tills dess. Västgötamålet är en något förkortad och populariserad version av det större verket Västergötlands folkmål som gavs ut i fyra band mellan åren 1940-1950. (Götlind & Landtmanson 1940-50) Forskningen sträcker sig långt tillbaka i tiden eftersom intresset för de svenska folkmålen alltid har varit stort och dialektforskare har alltid haft ett speciellt intresse av just västgötamålet. I slutet på 1200-talet skrevs den Äldre Västgöotalagen och det är det som till viss del har bidragit till att denna dialekt uppmärksammats (Landtmanson 1952:3). Det språk som används i skriften avviker starkt från den dåvarande standardsvenskan och har ett rikt ordförråd varav många av orden påminner om fornspråken, fornsvenskan och isländskan. Dessa speciella egenskaper har troligtvis varit en stor anledning till varför just västgötamålet frambringat ett sådant speciellt intresse inom folkmålsforskning.

Det var i slutet av 1800-talet som dialektforskningen kom igång på allvar, man ville då samla in noggranna uppgifter om uttal och formbildning och i Uppsala bildades en organisation under namnet "Undersökning av Västergötlands folkmål". De namn som man kan förknippa med denna organisation är Evald Lidén och Sven Lampa. Den sistnämnda är den som är mest ihågkommen av västgötar eftersom han var medelpunkten för tillvaratagandet av västgötska språkminnen och kulturtraditioner (Landtmanson 1952:4-5).

Undersökningen tog sin början 1897 och gick ut på att ett antal studenter gav sig ut i hela landskapet och gjorde så kallade typordlistor. Dessa ordlistor bestod av 3000 belägg/ord som skulle belysa västgötskans uttal och formlära. Utöver detta skulle studenterna samla in allt som kunde vara av intresse såsom ordförråd, näringsliv, seder och bruk, sagor och sägner, folkdikt och folkmusik. Denna undersökning pågick i 14 år och den insamlade informationen ingår nu i det som idag är Dialektavdelningen vid Institutet för språk och folkminnen i Uppsala, som startades år 1914. Typordlistorna blev 214 stycken och samlingarna ligger till grund för många tryckta skrifter (Landtmanson 1952:5).

En ny organisation bildades år 1917 vars syfte var att skaffa medel till att få igång den språkliga forskningen i Västergötland. Organisationen kompletterade även det som redan fanns genom sitt nya ihopsamlade material. Den man som var mest betydelsefull inom denna nya organisation var Johan Götlind och det var han som stod för det

nyinsamlade materialet. Även denna organisation var förbunden med Dialektavdelningen vid Institutet för språk och folkminne i Uppsala och det var där som allt insamlat material slutligen hamnade (Landtmansson 1952:6-7).

I Landtmansons bok hittar man även de språkliga drag som är utmärkande för västgötskan och den specifika dialekt som talas i Marks härad, alltså i Hyssna i Marks kommun (Landtmansson 1952:8-10). Det är dessa drag som är produkten av de undersökningar som tidigare nämnts och det är den som jag kommer att utgå ifrån i min analys av dialekten.

2.2 Sociolingvistisk aspekt

En av mina frågeställningar handlar om huruvida det skett en förändring i dialekten och då spelar den sociolingvistiska aspekten en stor roll. Följande avsnitt är menat att beskriva och skapa förståelse för den del av sociolingvistik som hör till just denna undersökning.

I boken *Sociolingvistik*, där Eva Sundgren står som redaktör, förklaras begreppet sociolingvistik. Det tas upp från flera olika perspektiv samt en förklaring till dess funktion i ett samhälle där man ser till både den sociala och kulturella delen av språket.

Benämningen dialekt och sociolekt används för att beskriva de språkliga variationerna som finns inom ett och samma språk (Andersson 2007:34). Hur vi talar skiftar kraftigt och det har att göra med den geografiska aspekten samt den sociala. Det faktum att vi uttrycker oss på olika sätt handlar inte om någon språklig avvikelse utan snarare normalitet, det vore omänskligt om alla människor talade precis likadant (Andersson 2007:34). Olika situationer och samtalspartners har även en stor betydelse för hur vi talar, ingen människas språk är helt homogent. Med dialekt menas först och främst att språkbruket varierar från en individ till en annan och detta är den interindividuella variationen. Att det sedan skiftar från en situation till en annan är intraindividuell variation vilket betyder att man inte talar på samma sätt med sin chef som man gör med en barndomsvän (Andersson 2007:35). Precis som att det finns variationer mellan människor så finns det även variationer hos den enskilde individen. En människas variation och val av språkform kan bero på tre olika saker; samtalspartner, ämne och sammanhang. Ett formellt språk signalerar en formell situation och ett informellt språk signalerar en informell situation (Andersson 1985:71).

I Anderssons avsnitt i boken *Sociolingvistik* beskrivs två olika sätt att variera sitt sätt att tala på och om man skiftar mellan olika sätt beroende på situation handlar om antingen kodglidning eller kodväxling.

Kodglidning är när talet ändras beroende på hur formell situationen är. Kodväxling är däremot när man växlar mellan flera olika språk eller om man talar en så pass kraftig dialekt att den kan uppfattas som ett annat språk (Andersson 2007:54).

Lantbygdsdialekter har alltid varit av stort intresse ända sedan andra hälften av 1800-talet då nationalromantiken hade växt sig stark i Sverige. Dessa folkliga dialekter ansågs renare och mer ursprungliga än de språk som talades i finare forum vid denna tidpunkt. Det var under 1800-talet som man kartlade termer inom den indoeuropeiska språkfamiljen och detta ökade intresset för dialekterna (Andersson 2007:64). Man kunde genom detta se att de svenska dialekterna hade kvar mer av de fornsvenska mönstren än vad standardsvenskan hade. Detta resulterar i två anledningar till att intressera sig för landsbygdsdialekter, de är helt enkelt svenskare och de är bättre historiska dokument än standardspråket (Andersson 2007:64).

En språklig förändring förgås av variation men all variation leder dock inte till en bestående förändring. Ett uttal kan alltså fungera i flera olika varianter i generation efter generation utan att klassas som en förändring, denna variation kan däremot vara i ett stadium i förändringsprocessen (Sundgren 2007:93). En förändring kan både komma uppifrån och nedifrån, med det menas att om den kommer uppifrån så är den medveten och om den kommer nedifrån är den omedveten. Det handlar även om var i den sociala hierarkin den kommer ifrån och en förändring uppifrån kan t.ex. vara att ett standarduttal som har en positiv status eftersträvas och härmas. En förändring nedifrån däremot t.ex. kan vara att när språkliga drag som inte hör till den offentliga normen sprids (Sundgren 2007:93).

2.3 Attityder till språkvarietet

Att olika dialekter bemöts med olika attityder kan påverka hur mycket dialekt man talar. Därför kommer här ett avsnitt om hur attityder till bland annat olika språkliga varieteter kan påverka språkbruket.

Ellen Bijvoet (2007:113) bekräftar att det finns olika värderingar kopplade till det sätt man talar på eller dialekten man har. Attityder till språkvariabler kan även styra hur man bli bemött i olika situationer, och för det mesta blir standardspråket mer välbemött än dialekter (Bijvoet 2007:113). Eftersom en av språkets funktioner är att skapa en identitet och grupptillhörighet så är det viktigt vilken attityd man har till hur man talar.

Landsbygdsmålen har ett positivt värde när det kommer till ursprunglighet och hembygdskultur medan stadsmålen för tankarna till stadsliv och okultur, lantbygdsmålen kan i vissa fall uppfattas som

”bonniga” och ”töntiga” (Andersson 1985:64). Vissa dialektala drag anses helt enkelt som fula och detta kopplas för det mesta samman med vilken social grupp man tillhör. Fula drag är mer vanligt förekommande i de lägre grupperna och mer ovanliga i de högre sociala grupperna.

3. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna undersökning är att försöka se hur mycket av den traditionella dialekten som används idag av de personer som föddes in på 1920-talet då de språkliga dragen enligt Landtmanson var som mest aktuella. Det man kan få ut av en sådan undersökning är att få en inblick i hur förändringen av den dialekt som han beskriver ser ut och även hur snabbt denna förändring skett.

Frågeställningarna är följande:

- Vilka drag av den dialekt som beskrivs i Landtmanson (1952) använder en person som föddes på 1920-talet när dessa drag antagligen var aktuella, och som levt hela sitt liv i Hyssna?
- Åt vilket håll har dialekten förändrats, mot standardsvenska eller mot någon annan dialekt? Kommer denna förändring fortsätta eller avstanna?
- Vid en möjlig språklig förändring vad kan då vara anledningen till att dialekten har förändrats?

3. Metod och genomförande

Här kommer jag att gå igenom hur jag har valt att gå till väga i min undersökning, det vill säga vilken metod som användes och varför jag valde denna metod, samt vilka kriterier jag hade när det gällde valet av de informanter jag intervjuade. Det följer även en beskrivning av hur jag gick tillväga gällande undersökningen och analysen av det insamlade materialet, alltså hur jag gjorde för att komma fram till resultatet.

3.1 Metodval

För att kunna se hur dialekten används idag är intervju den metod där man kan ta reda på detta på bästa sätt. Intervjuerna av de olika

informanterna blev inspelade för att i efterhand kunna gå igen dem. Jag valde även att till en början inte berätta för de intervjuade att det var dialekten jag var ute efter eftersom de möjligen talat annorlunda i sådana fall. Detta sa jag till de intervjuade efter det att intervjuerna var färdiga och jag fann inte att det var någon som protesterade över detta tillvägagångssätt.

Vad gäller metoden för utskrivningen av grammatiska och fonetiska tecken har jag valt att skriva ut det ”rikssvenska” ordet och sedan för att markera hur det dialektala uttalet är används en pil, ex. hästar → hässta. Enstaka bokstäver som förmedlar ett speciellt ljud är markerade i kursiv och understruken stil för att man lättare skall kunna avläsa dessa, ex. Härsjön. De dialektala uttalen är även skrivna i en så ljudenligt stavning som möjligt. Varför jag valt att använda denna metod av utskriften av orden är för att det är för tidskrävande att använda sig av andra former av fonetiska alfabet, och även för att Landtmansson skrivet på detta sätt.

3.2 Urval av informanter

Valet av de intervjuade baserades först och främst på ålder, födelseort samt uppväxtort. De intervjuade är alla i åttioårsåldern och när de föddes på 1920-talet föddes de i ett samhälle där en äldre form av dialekt talades, nämligen marbo. Att informanterna är i denna ålder skapar ett större utrymme för att se någon förändring från den, enligt Landtmansson (1952), genuina dialekten. Det viktigaste är dock att de är födda i Hyssna och har bott här i hela sitt liv. Detta är betydelsefullt eftersom det då inte finns några yttre påverkningar till varför dialekten eventuellt skulle ha fallit bort. Bosätter man sig på annan ort är det normalt att man tonar ner sin dialekt eller får andra inslag i den och därför består intervjuerna av människor som enbart bott i Hyssna. När dessa olika kriterier var uppfyllda var den sista anhalten att välja ut de personer som jag visste talade dialekt överhuvudtaget. Till slut fanns det fyra personer som visade sig uppfylla de krav jag hade på kandidaterna för intervjuerna. De som slutligen valdes ut var två kvinnor i åldrarna 88 år och 83 år samt två män i åldrarna 87 år och 85 år. De är alla födda på olika gårdar runt om i Hyssna och eftersom de alla har arbetat som jordbrukare så har de varit bosatta på denna ort hela livet.

I en språklig förändring spelar många olika faktorer in så som t.ex. arbete, utbildning, flytt från orten m.m. Följande kommer därför en beskrivning av varje informant för att skapa en bättre förståelse för varje persons bakgrund. Jag har valt att kalla dem för informant 1, 2, 3 och 4

för att det i resultatredovisningen sedan skall bli lättare att hålla isär dem.

3.2.1 Informant 1

Informant 1 är född år 1924 på en mellanstor gård i Hyssna och är nu 85 år gammal. Denna gård finns fortfarande kvar i familjens ägo och är numera bebodd av hans yngre syster. Hans mamma avled vid förlossningen av hans syster vilket gjorde att han uppfostrades av sin pappa och sina två fastrar som även de bodde på samma gård. Båda hans föräldrar och fastrarna härstammade från Hyssna.

Eftersom familjen livnärde sig på jord- och skogsbruk har denna informant aldrig haft något annat jobb. Det enda som liknar en utbildning var när han låg i det militära, vilket var i Borås. Eftersom att det inte vara aktuellt för honom att arbeta med något annat än jordbruk så blev därför den militära tjänstgöringen den slags utbildning han har bakom sig utöver sex år i folkskola. I stort sett allt resande har varit inom kommunen, då gällande marknader, affärer m.m.

Han är gift med informant 3 och de har tillsammans fått tre barn och fyra barnbarn. Efter att de gift sig flyttade de till en gård i Sätila som är grannbyn till Hyssna, även denna tillhör Marks kommun. Här bodde de några år tills de sedan flyttade tillbaka till Hyssna. Det var då till hennes föräldrahem som ligger ca sjuhundra meter rakt över sjön från gården i Sätila. Informant 1 har alltså inte genomgått några större geografiska förflyttningar i sitt liv.

3.2.2 Informant 2

Informant 2 föddes år 1922 på samma gård som informant 1 men flyttade efter ca 2 år till granngården, och han är nu 87 år gammal. Denna informant är kusin till informant 1 vilket har gjort att de under sin ungdom har arbetat tätt intill varandra mestadels i skogsbruket. Båda hans föräldrar härstammade från Hyssna. Precis som informant 1 så har han ingen annan utbildning än den han fick i det militära i Borås. Han har livnärt sig på lant- och skogsbruk hela livet vilket gjort att han inte haft något annat yrke. Han har dock varit väldigt involverad i olika slags föreningar och han säger själv att han har ”ordets gåva” och menar då att han är väldigt bra på att skriva olika typer av texter. Han har vunnit ett antal tävlingar och då mestadels sådana som man hittar i olika typer av veckotidningar.

Han är gift med informant 4 och de fick tillsammans sju barn. De bosatte sig då på informant 2:s föräldrahem eftersom han fått överta den från sina föräldrar. Han har alltså bott på gården i Hyssna i hela sitt liv.

3.2.3 Informant 3

Informant 3 föddes år 1926 på en lantbruksgård i Hyssna och är idag 83 år gammal. Hon är enda barnet och bodde på gården med sin mamma, pappa och faster som samtliga var från Hyssna.

Hon har inte gått någon utbildning på annan ort eller haft något annat yrke än att hon varit hemmafru. Detta blev hon då hon gifte sig med sin man, informant 1. De bodde som sagt en kort tid i Sätilla men flyttade sedan tillbaka till hennes föräldrahem i Hyssna.

Inte heller denna informant har gjort några större geografiska förflyttningar under sin livstid utan fokus har legat på att hålla sig runt hemmet och ta hand om det.

3.2.4 Informant 4

Informant 4 föddes år 1921 och även hon på en mellanstor gård i Hyssna. Hon är äldst av mina informanter med sina 88 år. Hennes mamma var ifrån Bollebygd som är en angränsande kommun till Marks kommun och hennes pappa var ifrån Hyssna.

Denna informant har en ofullständig utbildning bakom sig och den ägde rum på en kockskola i Borås och där bodde hon även under utbildningens tid. Tyvärr var hon tvungen att avsluta den efter relativt kort tid på grund av att hon behövdes i hemmet. Hon har även haft ett arbete som hushållerska hos en familj i Göteborg, men detta varade också bara i något år. Vid denna anställning bodde hon hos den familj hon jobbade hos. När hon sedan gifte sig med informant 2 och de fick sju barn fick hon så mycket att göra i hemmet att hon inte kunde eller ville ha ett annat yrke utöver det. Förutom den korta utbildningen i Borås och anställningen i Göteborg har hon inte gett sig utanför Hyssna under några längre perioder.

3.3 Genomförande av intervjuerna

När det var dags att göra intervjuerna kontaktade jag de personer som jag ville skulle medverka via telefon för att fråga ifall de ville ställa upp. Vid detta samtal bestämdes sedan en tidpunkt för intervjun och då besökte jag dem i deras hem. Eftersom de intervjuade inte fick veta att det var deras dialekt som var det viktiga så valde jag att säga att jag ville prata med dem om hur det var i Hyssna förr under deras uppväxt. Detta krävde alltså inga intervjufrågor utan jag lät dem prata fritt om vad som föll dem in och ställde enbart några följdfrågor vid de tillfällen då intervjun stannade upp. Intervjuerna gjordes var och en för sig och blev

alla ungefär 20 minuter långa. De inspelade ville dock att materialet enbart skulle behandlas av mig eftersom de inte ville att någon annan skulle lyssna på det.

Informanterna är bekanta till mig och detta hoppades jag skulle skapa en trygg atmosfär där de kunde känna sig bekväma med att tala fritt. I intervjuerna talade jag med informanterna på samma sätt som jag skulle gjort ifall det inte varit inspelade intervjuer. Det var inte formellt och jag talade med dialekt.

Även ifall de intervjuade inte var medvetna om det egentliga syftet med intervjun är det en svårighet att få dem att tala på samma sätt som de gör i vanliga fall. De korrigerade sitt tal när de spelades in och därför var det lite svårt att uppnå det önskade resultatet i form av spontant tal. Detta kan därför ha lett till att mitt insamlade material inte återspeglar exakt hur informanterna talar i vardagslag på grund av dessa korrigeringar i uttalet. Det tal som förekommer i mitt insamlade material kan alltså vara annorlunda än det tal som förekommer när informanterna inte blir inspelade. Detta är inget som direkt går att undgå eftersom man sällan talar på samma sätt som man gör hemma vid köksbordet än när man bli inspelad. Denna påverkande faktor tar jag även upp mer under rubriken ”observatörens paradox” på sidan 25 i analysen.

3.4 Genomförande av undersökningen

Första steget i denna undersökning var att hitta grunden till dagens dialekt för att göra en jämförelse. Detta blev de språkliga drag som Landtmansson presenterar i sin bok om västgötamålet (Landtmansson 1952:8). Vid genomgång av intervjumaterialet var det dessa drag som jag letade efter för att se ifall de talade idag hade kvar.

Jag lyssnade igenom varje informant var för sig och då efter de språkliga dragen utifrån en lista jag gjort. När dragen väl dök upp hos informanterna bockade jag för detta på listan och antecknade var och när i talet dessa drag förekom.

3.5 Urval av Landtmansons språkliga drag

Som jag tagit upp tidigare så hittar man i Samuel Landtmansons bok *Västgötamålet* (1952) de språkliga drag som först och främst är utmärkande för just västgötamålet men även mer specifikt för marbo. De språkliga dragen i boken bygger som sagt på en undersökning gjord mellan år 1897-1911. Eftersom de intervjuade är födda på 1920-talet så kan man anta att dessa drag i dialekten var aktuella vid personernas uppväxt. Människorna runtomkring dem talade antagligen denna, enligt

Landtmanson, genuina dialekt eftersom det var på denna tid som den dokumenterades.

Dessa är de nitton stycken språkliga drag som alltså representerar den speciella dialekt som finns i Västergötland och specifikt Hyssna, Marks kommun. Utifrån dessa kommer det att avgöras hur mycket de fyra informanterna har kvar av den gamla dialekten med dess distinkta drag.

1. Kort *i* och *y* har övergått till *e* och *ö*.
Ex: *dricka* → *drekka*, *sticka* → *stecka*, *bygga* → *bögga*.
2. De gamla korta öppna vokalerna *o* och *u*, som i många svenska mål sammanfallit, hålls isär i Västgötamålet.
Ex: *golv* → *gulv*, *stolpe* → *stulpe*.
3. Kort *u* blir slutet *o* framför *gg*, *ng*, *nk* och *kk*.
Ex: *ogglä*, *bonke*, *bokk*.
4. Bortfall av *d* mellan vokaler och i slutet av ord efter vokal.
Ex: *spade* → *spae*, *bod* → *bo*.
5. Ett "tjockt" *l*-ljud istället för ett "tunt".
6. Skorrande *r*-ljud i början av ord eller i sammansättningsled.
7. *Sje*-ljudet uttalas längre bak i halsen.
8. I kortstaviga ord, där kort vokal efterföljs av kort konsonant, förlängs vokalen.
Ex: *öppen* → *öpen*, *borr* → *bor*, *mossa* → *mos*.
9. Kort vokal framför konsonantgrupp.
Ex: *vakna* → *vakkna*, *läste* → *lässte*, *djupt* → *juppt*.
10. Bestämd plural av substantiv ändras på *-a*.
Ex: *hästarna* → *hässta*, *gatorna* → *gatera*.
11. Vid ordböjning faller ofta svagtonig vokal bort.
Ex: *stolen* → *stoln*, *våren* → *vårn*, *landet* → *lannt*.
12. Bindevokal behålls i allmänhet i sammansättningar.
Ex: *pannekaka*.

13. Substantiven har i flera fall omljud i pluralis.

Ex. *naglar* → *näggler*, *tår* → *tär/täner*.

14. Imperfektformen av första konjunktionens svaga verb saknar ändelse, så som; kallade → kalla. Och deras perfekt particip ändras vanligen på *-ater* men i sydöstra Västergötland på *-ader*.

Ex: *Kallater*, *kallader*.

Ex: "Hon var *kallad*(...)" → "Ho va *kallater/kallader*(...)"

De följande fem språkliga dragen är de som är speciella för just marbo och viktigast i min undersökning eftersom att det är dessa drag som försvinner först av alla. De drag som är specifika för just västgötamålet är så pass utbredda att det tar längre tid för dem att försvinna, det kan då antas att följande fem drag är de som kanske ligger i riskzonen för att försvinna först.

15. Förekomst av diftonger.

Ex: *ben* → *bain*.

16. Slutet *a* istället för *å*.

Ex: *lång* → *lang*, *stång* → *stang*.

17. Ett äldre *w*.

Ex: *kviga* → *kwiga*.

18. Pluralböjning av verb.

Ex: vi *brinnem*, da *brunne* m.m.

19. Hon → *hu* (i övriga Västergötland är det *ho*).

3.5.1 Avgränsning av de språkliga dragen

Alla de drag som är förklarade i boken har jag inte tagit med eftersom jag har bedömt vissa av dem som numera vedertagna användningar inom standardsvenskan. Dessa drag är alltså inte enbart en beskrivning av västgötamålet längre utan kan förekomma i de flesta dialekter i Sverige.

Dessa drag är:

- Västgötskan är ”a-mål”, som t.ex. *gata* och *bita*. Vissa delar av Värmland och Östergötland har istället *gate* och *bite*.
- *Tje*-ljudet saknar i allmänhet *t*-förslag. T.ex. i ordet *tjej* så hörs inte bokstaven *t* i uttalet av *tje*-ljudet.

De drag som är relevanta för denna undersökning är fonologiska och morfologiska vilket gör att t.ex. ordförråd inte beaktas. Därför har ytterligare ett av Landtmansons drag fått utgå just i min undersökning just för att det bygger mer på ordförrådet än den grammatiska aspekten.

Detta drag är:

- Karakteristiska substantiv och adjektivsuffix. T.ex. en stygg person kan kallas för ”*stygginge*”.

4. Resultatet av undersökningen

Följande är en presentation av undersökningens resultat. Först kommer en tabell över de språkliga dragen hos var och en av informanterna för att förenkla kommande genomgång. Sedan kommer en genomgång av vilka av de språkliga dragen varje enskild informant har och när de förekommer. Sist kommer en sammanställning av varje språkligt drag för sig och huruvida det förekommer i informanternas tal idag.

4.1 Tabell över de språkliga dragen hos informanterna

I tabellen nedan kommer en sammanställning av vilka drag som varje informant har samt hur många drag varje informant har.

Tabell 1 Sammanställning av dragen hos informanterna

Informant:				
	1	2	3	4
Språkligt drag:				
Kort vokal framför konsonantgrupp.	X	X	X	X
Kort <i>i</i> och <i>y</i> har övergått till <i>e</i> och <i>ö</i> .	X	X	X	
Bindevokal.	X	X	X	X
Ett ”tjockt” <i>l</i> -ljud.	X	X	X	

Skorrande <i>r</i> -ljud.	X	X	X	
<i>Sje</i> -ljudet uttalas längre bak i halsen.	X	X	X	
Bortfall av <i>d</i> mellan vokaler och i slutet av ord efter vokal.	X	X		
Bestämd plural av substantiv ändras på <i>-a</i> .	X	X		
I kortstaviga ord, där kort vokal efterföljs av kort konsonant, förlängs vokalen.	X		X	
Imperfektformen av första konjunktionens svaga verb saknar ändelse.	X		X	
Förekomst av diftonger.	X		X	
Ett äldre <i>w</i> .	X		X	
Hon → <i>hu</i>	X		X	
Öppna vokalerna <i>o</i> och <i>u</i> , hålls isär i Västgötamålet.	X			
Kort <i>u</i> blir slutet <i>o</i> framför <i>gg</i> , <i>ng</i> , <i>nk</i> och <i>kk</i> .				
Vid ordböjning faller ofta svagtonig vokal bort.				
Substantiven har i flera fall omljud i pluralis.				
Slutet <i>a</i> istället för <i>å</i> .				
Pluralböjning av verb. Ex: vi <i>brinnem</i> .				
Antal drag hos informant:	14	8	11	2

4.2 Informant 1

Denna informant använder fjorton av de arton drag ur Landtmanson i intervjun.

Han pratar med en kraftig dialekt vilket man hör relativt omgående när man pratar med honom. Vid alla korta *i* och *y* uttalar han det istället med *e* och *ö*. Han uttalar alltså orden *gick*, *virke* och *nyckel* som *geck*, *vörke* och *nöckel*. Detta varierar aldrig utan dessa språkliga drag förekommer hela tiden under hans intervju.

Vid ett enstaka ord håller han isär de korta öppna vokalerna *o* och *u*. Detta förekommer vid ordet *folk* som han uttalar *fulk*. Några andra ord som detta drag kan tillämpas på fanns inte i det inspelade materialet.

Ett drag som även förekommer vid ett enda tillfälle är bortfall av *d* i slutet av ett ord efter en vokal. Detta sker vid ordet *ved* som i hans uttal blir *ve*.

Tjockt *-l* är däremot något som han tillämpar hela tiden. Man kan nog säga att han använder det på alla ord men de som det hörs allra tydligast på är orden *skola* och *folk*.

Något som är ganska anmärkningsvärt för just denna informant är hur han använder skorrande *-r*. Här finns ingen variation över huvud taget, utan detta drag förekommer på alla *r*-ljud. Annars brukar det vara så att detta skorrande *r* antingen bara förekommer i början av ord, i mitten eller i slutet. Informant 1 har dock det vid alla tillfällen och eftersom västgötamålet inte har detta skorrande *-r* överallt kan detta tyda på ett slags talfel hos informant 1. Ett ord där han använder det är ordet *bra* och här skall det alltså enligt västgötamålet inte vara ett skorrande *-r* eftersom detta hör mer hemma i den småländska dialekten.

Ytterligare ett drag som inte varierar mellan dialekt och standardsvenska är *sje*-ljudet. Detta uttal sker enbart i den bakre delen av halsen istället för i den främre.

En förlängd vokal i kortstaviga ord där kort vokal efterföljs av kort konsonant förekommer enbart vid ett speciellt ord. Det är vid ordet *öppen* som han uttalar det *öpen*. Detta är det enda exemplet med detta drag som förekommer i hela materialet.

Det språkliga draget kort vokal framför konsonantkluster är något som används med variation. Draget visar sig enbart på ordet *ladugården* som blir *lagårn* i informant 1:s uttal. I övrigt finns inga andra ord som innehåller detta drag i intervjun med denna informant.

Att bestämd plural ändras på *-a* kan man höra ofta i hans tal. På orden *korna*, *grisarna* och *hästarna* säger han istället *kora*, *gresera* och *hässta*. Gällande denna sorts ord varierar han aldrig mellan standardsvenska men det är även enbart dessa ord som förekommer i materialet. En eventuell variation kanske hade uppkommit ifall detta drag visar sig på andra ord.

Användningen av bindevokal är inte ovanlig. Denna vokal förekommer vid ord som *åkevagnen*, *kuskabocken* och *torpaskogen*. I intervjumaterialet finns inga belägg för att användningen av detta drag skulle variera.

Ändringen från *kallad* → *kallder/-ter* finns det ett exempel på. Det är ordet *kallad* som alltså antingen blir *kallader* eller *kallater*. En mening med detta ord skulle t.ex. kunna se ut på följande sätt: ”*Hu va*

kallater/-der för Mor Fin". Det verkar inte förekomma någon regel för när man använder *kallader* och *kallater* utan det verkade som att det inte spelade någon roll vilken variant man tog eftersom de betyder samma sak. Denna mening förkom nämligen två gånger och ena gången var det *kallader* och den andra var det *kallater*.

Användningen av diftonger är relativt fattig hos denna informant eftersom det förekommer endast på ett ord. Det är ordet *ben* som blir *bain* men då i en specifik mening: "Ja har så ont i bainen".

Ett gammalt *w* är även det ett drag som bara förekommer på ett enstaka ord hos honom. I detta fall är det orden *kviga* som han uttalar *kwiga*. I övrigt förekommer inte detta gamla *w* i mitt material.

Det sista språkliga drag som denna informant besitter är användningen av *hu* istället för *ho* som det är i övriga Västergötland. Här varierar han dock mellan dessa två varianter. Något mönster har jag inte kommit att upptäcka.

De språkliga drag som han inte har är alltså att kort *u* skulle bli slutet *o* framför *gg*, *ng*, *nk* och *kk*. Samt draget att svagtonig vokal faller bort vid ordböjning som vid *stolen* → *stoln*.

Substantivformen som skall ha omljud i pluralis som t.ex. *naglar* → *nägglar* har han inte heller.

Slutet *a* istället för *å* som i *lång* → *lang* samt det språkliga draget pluralböjning vid verb, ex. "vi *brinnet*".

4.3 Informant 2

Informant 2 visar sig bara använda åtta av Landtmansons dialektala drag. De övriga dragen har jag inte hittat några exempel på i intervjun med honom.

Han talar mindre dialekt än informant 1. Det språkliga draget där kort *i* och *y* övergår till *e* och *ö* visar sig på ett specifikt ord. Detta är ordet *byggde* som han uttalar *böggde*. Vid övriga ord där detta drag skulle kunna tillämpas använder han sig av ett standardsvenskt uttal.

Användningen av tjockt *-l* förekommer i mitt material utan variation. Han har detta tjocka *-l*:et på ord som *skolen* och *blödande*.

Det skorrande *-r*:et har denna informanten en väldigt avgränsad användning av. Det förekommer dock inte först i ett ord eller sist utan när det väl dyker upp är det i mitten av orden. Ett sådant ord är t.ex. *större* där man hör en lätt skorning på *-r*:et. Det känns nästan som att skorrandet kommer fram som mest när han pratat en stund och är talet flyter på. Det varierar alltså mellan ett skorrande *-r* och ett vanligt standardsvenskt *-r*.

Draget där man har kort vokal framför vokalgrupp har denna informant på ett ord. Det är när han säger ordet *ladugården* som det blir *lagårn*. I övrigt finns det inga fler ord i mitt material där detta drag förekommer.

4.4 Informant 3

Informant 3 använder sig av elva stycken av Landtmansons dialektala drag i intervjun.

Hon som alltså är gift med informant 1 och är den utav kvinnorna som talar mest dialekt. Det språkliga draget med tjockt *-l* använder informant 3. Det ordet som det hörs mest på är *skoll~~l~~ov*. I övrigt är det väldigt varierat när hon har tjockt *-l* eller ej. Man hör tydligt i hennes intervju att hon korrigerar sitt uttal mycket. Hon pratar väldigt sakta och artikulerar orden noga. Därför försvinner detta drag då hon istället är noggrann med att ha ett standardsvenskt *-l*.

Det skorrande *-r*:et förekommer även det bara på ett ord. Det är i början på ordet *r~~o~~r*. Även här kan man tydligt höra att hon korrigerar sitt uttal och pressar fram ett standardsvenskt uttal på *-r*. Hon artikulerar detta *-r* med tungspetsen nästan för mycket.

Sje-ljudet förekommer men utifrån min intervju finns bara ett exempel på när det förekommer. Det är när hon säger *sju~~h~~undra* som man hör att detta *sje*-ljud uttal i väldigt långt bak i halsen som det skall i västgötamålet. I övrigt använder hon sig av den standardsvenska varianten där *sje*-ljudet ligger i mitten av munnen.

Förlängd vokal i enstavigt ord, där kort vokal efterföljs av kort konsonant finns det i materialet ett exempel på. Precis som informant 1 är det ordet *öppen* som blir *öpen*. Någon variation på detta visar sig inte i materialet.

Kort vokal framför vokalgrupp förekommer hos henne i ordet *ladugården* som då blir *lagårn*. Några andra exempel går inte att finna utifrån det inspelade materialet.

Bindevokal är ytterligare ett av de drag som bara visar sig genom ett exempel. Här är det i ordet *jule~~f~~est* som hon använder sig av bindevokal. Orden *kallader* och *kallater* finns precis som hos informant 1 ett exempel på här. Denna informant använder dock bara en av dessa två varianter. Ordet förekom i meningen ”Hunden va *kallater* för(...)”.

Diftong användes precis som hos informant 1. Ordet *ben* blev alltså *bain* också hos denna informant. Några andra exempel på diftong finns inte att hitta i intervjun utan precis som jag sa om informant 1 så känns det som att det är ett måste att uttala just detta ord med en diftong.

Det äldre *w*:t är hos denna informant väldigt tydligt i ordet *kviga* som då blir *kwiga*. Detta är enda ordet som detta gamla *w* visar sig på för att i övrigt är det i intervjun ett vanligt *v* som används.

Det sista draget som förekommer hos denna informant är orden *hu* och *ho*. Hon varierar mellan båda dessa varianter och något mönster har jag inte kunnat upptäcka.

De övriga dragen finns inte i denna informants dialekt. Men eftersom det hördes en väldigt tydlig strävan efter rikssvenskan hos henne under intervjun kan man tänka sig att något drag försvann i denna korrigering.

4.5 Informant 4

Informant 4 använder sig bara av två av Landtmansons dialektala drag, alla de andra förekommer ej. Hon är alltså den informant av de fyra som talar minst dialekt, hon har alltså tolv drag mindre än informant 1. Det första draget hon har är användningen av kort vokal framför konsonantkluster och detta visar sig precis som hos de andra informanterna på ordet *ladugården*. Detta blir alltså *lagårn* i det dialektala uttalet.

Det andra draget som hon har är användningen av bindevokal. Denna vokal förekommer i ordet *pannekaka* och detta är det enda exemplet på detta drag som finns.

4.6 Sammanställning av de språkliga dragen:

1. Kort *i* och *y* har övergått till *e* och *ö*.

Förekomsten av detta drag har jag funnit vanligt bland männen. Hos kvinnorna dök inte detta upp över huvud taget i intervjuerna. De ord där dessa vokaler skiftade plats var t.ex. *gick* → *geck*, *byggde* → *böggde*, *nyckel* → *nöckel*.

Användningen av detta drag varierar lite, men hade de väl använt sig av dialektvarianten så förekom det på samma ord under hela intervjun. Det var inte vid alla ord som innehöll kort *i* och kort *y* som de uttalade det med *e* och *ö* stället utan ibland kunde jag höra att de ändrade uttalet för att låta mer korrekta. Ett exempel på detta är ordet *sydde* som hade ett standardsvenskt uttal. Det dialektala uttal hade annars varit *södde* och när jag i efterhand frågade informanterna om just detta ord så höll de med om att dialektvarianten var den som de använde sig av mest men tydligen inte i intervjun. Detta pekar på att de är medvetna om sin dialekt och försöker korrigera den. Denna korrigering handlar då om en intraindividuell variation där en persons språkbruk skiftar mellan olika situationer (Andersson 2007:35).

2. De gamla korta öppna vokalerna *o* och *u*, som i många svenska mål sammanfallit, hålls isär i Västgötamålet.
 Detta drag har jag bara hittat hos en av de intervjuade männen. Han använder det på ordet *folk* → *fulk*.
 Även här kunde man höra en variation i användandet vilket gjorde att detta drag är relativt sporadisk förekommande.
3. Kort *u* blir slutet *o* framför *gg*, *ng*, *nk* och *kk*.
 Detta drag har jag dock inte hittat några belägg för i intervjumaterialet.
4. Bortfall av *d* mellan vokaler eller i slutet av ord efter vokal.
 Återigen är det bara männen som visar på detta drag. Det ord där *d* faller bort är t.ex. *ved* → *veen*. I intervjumaterialet har jag inte kunnat hitta några ord där detta bortfall inte sker på detta ord.
5. Ett ”tjockt” *l*-ljud istället för ett ”tunt”.
 Det tjocka *l*-et förekommer frekvent bland tre av de fyra intervjuade. Det är en av kvinnorna som inte använder sig av det hela tiden. Hon har det bara på vissa enstaka ord men hennes vanliga uttal innehåller det inte. De andra tre har det i sitt uttal hela tiden och vid vissa ord kan man höra det extra tydligt, t.ex. *folk*, *skolan* → *skolen*.
6. Skorrande *r*-ljud i början av ord eller i sammansättningsled.
 Det skorrande *r*-et förekommer hos samma personer som drag nummer fem, det tjocka *l*-et. Den ene mannen har det i sitt uttal hela tiden medans den andre bara har det initialt i vissa ord. Det verkar som att detta uttal bryter fram när han kommer in i konversationen och får ett bra flyt i talet. Det är som om han glömmer bort att korrigera bort det dialektala uttalet vid dessa tillfällen. Ord där detta skorrande *-r* kommer fram är t.ex. *större*. Hos kvinnan förekommer det heller inte regelbundet utan man kan nästan höra hur hon ”rättar till” sitt uttal ibland och då försvinner detta drag.
7. *Sje*-ljudet uttalas längre bak i halsen.
 Återigen är det samma tre personer som använder detta drag. I det material jag har så är det enbart detta uttal som gäller så eventuell variation kan jag inte ge exempel på. Dock varierar det mellan vissa bokstäver så som *sje/ö/u*. De ord där draget hörs är t.ex. *Härsjön*, *sjutton*.

8. I kortstaviga ord, där kort vokal efterföljs av kort konsonant, förlängs vokalen.
 Detta drag finns hos en av männen och en av kvinnorna men förekomsten är relativt liten. Båda två använde det på ett och samma ord och det är *öppen* → *öpen*.
9. Kort vokal framför konsonantgrupp.
 Detta drag är det första som de samtliga har men det förekommer dock bara på ett specifikt ord. Detta drag visar sig på ordet *ladugården* → *lagårnn*. Här blir det alltså kort vokal framför konsonantgrupp i uttalet av dialekten.
10. Bestämd plural av substantiv ändras på *-a*.
 Även detta drag förekommer endast hos männen i mina inspelningar och det har heller inte visat sig någon variation av denna användning. Några av de typiska orden är *korna* → *kora*, *hästarna* → *hässta*, *grisarna* → *gresera*.
11. Vid ordböjning faller ofta svagtonig vokal bort.
 Detta språkliga drag finns inte hos någon av personerna som jag intervjuat.
12. Bindevokal behålls i allmänhet i sammansättningar.
 Bindevokal är ett av de få drag som förekommer hos de alla fyra intervjuade. Jag har inte i materialet upptäckt någon avvikelse ifrån detta drag. Ord där detta förkommer är t.ex. *Kuskabocken*, *kyrkestallet* och *julefesten*.
13. Substantiv har i flera fall omljud i pluralis.
 Inte heller detta drag har jag hittat några belägg för i min undersökning av intervjumaterialet.
14. Imperfektformen av första konjunktionens svaga verb saknar ändelse, så som; kallade → kalla. Och deras perfekt particip ändras vanligen på *-ader* men i sydöstra Västergötland på *-ader*.
 Detta drag finns hos en av männen och en av kvinnorna men det förkommer bara vid ett tillfälle och då gällande ett speciellt ord i en speciell mening. "Hon var *kallad*(...)" → "Hu va *kallater* för(...)".

Nu till de specifika dragen för marbo.

15. Förekomst av diftonger.

Diftong finns hos en av männens och en av kvinnornas uttal. Detta visar sig dock bara på ett specifikt ord vid ett tillfälle och det är ordet *ben* → *bain*. När detta drag visar sig så är det mer som ett undantag än en regel kan man säga.

16. Slutet *a* istället för *å*.

Även detta drag används inte hos någon av de fyra personerna.

17. Ett äldre *w*.

Detta drag förekom hos samma kvinna och man som drag nummer femton. Eftersom det inte uppkom så många ord i intervjun som innehöll just ett *w* så fick jag bara fram ett ord där detta gamla *w* hörs. *Kviga* → *kwiga*.

18. Pluralböjning av verb.

Också detta är detta ett drag som inte alls förekommer i mitt material.

19. *Hon* → *hu* (i övriga Västergötland är det *ho*).

Detta drag varierar lite i sin form. Enligt Samuel Landtmanson skall marbo använda sig av *hu* istället för *ho* som det är i övriga Västergötland. Den man och kvinna som använder sig av detta skiftade mellan både *hu* och *ho*. Något mönster i användandet av dessa två varianter gick dock inte att hitta.

5. Diskussion av resultatet

Vad man då kan läsa ut av resultatredovisningen är att fem av de nitton språkliga dragen, enligt mitt insamlade material, inte används i den dialekt mina informanter talar idag. De dragen är:

- Nr. 3 där kort *u* blir slutet *o* framför *gg*, *ng*, *nk* och *kk*.
- Nr. 12 där svagtonig vokal oftast faller bort vid ordböjning.
- Nr. 14 där substantiven i flera fall har omljud i pluralis används inte.
- Nr. 17 där slutet *a* blir *å* används inte längre. (Hyssnamålets drag).
- Nr. 19 som är pluralböjning av verb. (Hyssnamålets drag).

Av dessa drag hör tre stycken till Västgötamålets språkliga drag och två stycken hör till marbodrag.

Det framgår även att männen har kvar fler av dragen i större utsträckning än kvinnorna.

Frågan är då vad dessa två saker kan bero på? Som jag ser det så finns det tre möjligheter, antingen handlar det om korrigering av uttalet enbart i de inspelade intervjuerna, att språkbruket varierar eller så har det helt enkelt skett en slags språklig förändring.

5.1 Observatörens paradox

Att bli intervjuad kan kännas en aning formellt vilket gör att även talet bli mer formellt. Precis som Andersson skriver så kännetecknar en formell situation ett formellt språk (1985:71). Vad som då kan hända i denna situation är att de dialektala drag korrigeras bort i jakten på det formella språket. Att kvinnor använder sig av ett mer "vårdat" språk än män (Andersson 1985:74) kan även det vara en av anledningarna till varför kvinnorna saknade fler av de språkliga dragen än vad männen gjorde.

Varför vill man då eftersträva detta formella språk istället för sin dialekt? Som jag nämnt tidigare i delen om "tidigare forskning" så kan landsbygds mål uppfattas som "bonnigt" och "töntigt" medan det formella språket kan kopplas samman med olika värderingar som utbildning, kunskap och hög social status (Andersson 1985:74). Statistik från 1996 visar att Marks Kommun ligger i stort sett jämnt med hela rikets procentandel gällande befolkningens utbildningsnivå (*Västra Götaland – Fakta och perspektiv* 1997:72). Ingen av mina informanter har egentligen någon riktig utbildning så det kan vara en möjlighet att de försökte tala mer som om att de skulle höra hemma bland den utbildade delen av befolkningen. Detta kan då bli en orsak till att de eftersträvar ett mer formellt språk.

Eftersom jag som intervjuare inte alls talar lika mycket dialekt som de intervjuade gör så kan det vara som Einarsson skriver att man försöker närma sig sin kommunikationspartner både verbalt och icke verbalt (2004:43). Det kan vara så att eftersom jag som kommunikationspartner inte riktigt kan närma mig dem, gällande dialekten, så kanske de istället försöker närma sig mig. Detta kan resultera i bortfall av både dialekt och språkliga drag.

Självklart finns den möjligheten att denna korrigering av dialekten inte alls är en medveten handling från de intervjuades håll. När informanterna vet om att de observeras kan det helt enkelt vara svårt att komma åt det spontana talet (Sundgren 2007:76). Det är faktiskt mycket möjligt att man artikulerar sitt uttal mer vid alla slags intervjuer bara för att det helt enkelt skall höras bättre i inspelningen vad som sägs. Alltså är detta en faktor som kan ha gjort att dialekten och de språkliga dragen

bara tillfälligt försvunnit i intervjuerna. Därför skall man reservera sig för att det finns en möjlighet att dragen fortfarande används i större utsträckning än vad jag fått med i mitt insamlade material just på grund av dessa faktorer.

5.2 Språkbruket skiftar beroende på situation

Att språkbruket varierar är inget ovanligt eftersom ingen människa har ett helt homogent språk. Denna faktor har att göra med den föregående om korrigering vid intervjutillfället eftersom båda handlar om hur man brukar språket vid olika tillfällen och situationer. Andersson är den som tar upp olika slags språkliga variationer (2007:35). När språkbruket skiljer sig mellan t.ex. Norrbotten och Skåne eller mellan olika individer talar man om en interindividuell variation men när det skiljer sig från en situation till en annan är det en intraindividuell variation. Språkbruket skiftar alltså mellan olika situationer, de intervjuade talar inte likadant med mig som de gör med sina familjemedlemmar. Det är alltså mycket vanligt att man pratar på ett sätt med t.ex. sitt syskon och ett annat med sin chef och när detta gäller graden av dialektalt uttal kallas det för kodglidning (Andersson 1985:54). Detta betecknar alltså skillnaden mellan dialekt och standardspråk. Den andra varianten är kodväxling men denna handlar om växling av olika språkliga varieteter, t.ex. de som är flerspråkiga växlar kanske mellan ett språk i hemmet och ett annat utanför hemmet. Kodväxling kan även gälla då en svensk dialekt skiljer sig så pass mycket från standardspråket att det nästan är som att växla språk. När det kommer till just Hyssnamålet kan man dock inte tala om kodväxling utan här är det ett tydligt exempel på kodglidning då det dialektala uttalet går över i ett mer standardspråkligt uttal i de mer formella situationerna.

5.3 Språklig förändring

Den sista anledningen till varför de fem språkliga dragen försvunnit i min undersökning kan vara att det skulle ha skett en språklig förändring under dessa personers livstid. Detta är egentligen en självklar händelse eftersom ett språk inte är levande ifall det inte genomgår förändringar (Sundgren 2007:71). Att dialekten till viss del förändrats/fallit bort just i Hyssna kan bero på många olika saker. Eftersom det var lantbruk och skogsbruk som var aktuellt som försörjning på 1920-1930-talet då de intervjuade personerna var unga skedde det inte så stor förflyttning mellan orterna, man höll sig helt enkelt för det mesta inom bygden eftersom allt man behövde fanns där. Självklart fick man efter ett tag

börja ge sig utanför gränserna, då gällande bland annat jobb och utbildning. Detta gör så småningom att dialekterna börjar luckras upp då den ökade rörligheten bland befolkningen växer (Andersson 1985:62). Eftersom Marks kommun ligger så pass nära Göteborg har det blivit stor inflyttning av göteborgare och detta har resulterat i att det genuina markmålet fått inslag även av göteborgska. De fyra personerna som jag intervjuade hade nästan alla livnärt sig på lantbruk och skogsbruk hela sitt liv vilket gjort att det inte gett sig utanför kommunen speciellt mycket. Med ålderdom har rörelsen även blivit begränsad till gården vilket skapat en slags isolering. Genom detta kan man dra slutsatsen att de själva inte varit den bidragande faktorn till varför vissa delar av deras dialekt fallit bort, det har snarare skett en omedveten förändring (Einarsson 2004:224). Att man anpassar sitt sätt att tala till var man är skulle däremot vara en medveten förändring och detta skulle skett ifall t.ex. personerna studerat på annan ort och plockat upp den dialekten och därigenom tappat delar av sin egna. Den omedvetna förändring av dialekten beror som sagt på inflyttning till orten och även massmedia. Den standardsvenska som förekommer både i tidningar och tv har självklart till stor del bidragit till en slags utjämning av dialekten. Enligt Einarsson är en av de språkförändringar som skett under 1900-talet just det att skillnaden mellan det offentliga språket och de olika privata språken minskat. Det offentliga språket har tappat den tydliga kopplingen med makt och när dessa skillnader minskat har dialekterna trängts tillbaka ytterligare (Einarsson 2004:230).

De som då kan klassas som de allra vanligaste anledningarna till varför en språklig förändring sker kan alltså vara att man flyttat till en annan ort, att många nya invånare bosatt sig i hemorten samt massmedias påverkan. Att omgivningen lämnar avtryck på den enskilda individen går inte att frånkomma och detta måste även då gälla ett språkligt avtryck, man formas efter sin omgivning kan man säga. De olika förändringarna som sker är oftast något som är socialt betingat. Att vara en i gruppen och visa att man hänger med är en viktig del i det sociala sammanhanget. Det man beundrar är oftast det man brukar imitera och det kan vara allt från personer, områden och länder. Att dessa saker har en högre status har också att göra med varför man vill imitera detta (Pamp 1978:11).

Enligt dessa ovanstående orsaker, som bland annat socialt sammanhang, som hjälper till att skapa en språklig förändring. Detta kan då vara en av de bidragande faktorerna till varför de fyra Hyssnaborna fått denna förändring i sin dialekt.

5.4 Vart är den språkliga förändringen då på väg

Om man då skall försöka avgöra vart Hyssnamålet är på väg i sin språkliga utveckling så finns det inget som egentligen pekar på att hela dialekten, som den ser ut nu, låter som en helt annan dialekt från Västergötland som t.ex. göteborgskan. Detta kanske skulle vara en möjlighet ifall min undersökning nu hade visat ett större bortfall av de språkliga dragen än vad den faktiskt gör. Detta bortfall hade i så fall kunnat visa på en tydligare influens av en annan typ av dialekt. Som jag tog upp tidigare i "Språklig förändring" så är inflyttningen från Göteborg stor i Marks kommun och detta influerar såklart dialekten till viss del. Detta visar sig egentligen inte på den generationen som jag intervjuat utan dessa influenser visar sig troligtvis i deras efterkommande generationer. Man kan dock kort säga att kommande släktled kommer att ha inslag av andra slags dialekter men detta visade sig inte på den åldersgruppen där mina informanter ingick.

Skall man enbart se till den språkliga förändring som skett när det kommer till mitt undersökta material så har de intervjuade blivit påverkade av standardsvenskan. De fem drag som inte uppkom i mitt inspelade material överhuvudtaget, och som jag då ser som en språklig förändring. Där dessa dialektala drag kunde förkommit i talet använde de intervjuade den standardsvenska varianten istället. De hade alltså ingen göteborgskt eller annan dialekt utan det handlade om ett standardsvenskt uttal.

6. Slutsats

För att nu korfattat sammanfatta denna undersökning kommer nu återigen en presentation av frågeställningarna som legat till grund för denna uppsats. Sedan kommer en kort genomgång av de resultat jag kom fram till.

De frågeställningar som jag utgick ifrån är följande:

- Vilka drag av den ursprungliga dialekten en person använder som föddes på 1920-talet när dessa drag antagligen var aktuella, och som levt hela sitt liv i Hyssna?
- Åt vilket håll har dialekten förändrats? Mot standardsvenska eller möjligtvis någon annan sorts dialekt?
- Vad kan vara anledningen till att dialekten eventuellt har förändrats?

Det är alltså fem språkliga drag som saknas hos alla de intervjuade. Männerna var dem som hade flest dialektala drag jämfört med kvinnorna.

De drag är;

- Nr. 3 där kort *u* blir slutet *o* framför *gg*, *ng*, *nk* och *kk*.
- Nr. 12 där svagtonig vokal oftast faller bort vid ordböjning.
- Nr. 14 där substantiven i flera fall har omljud i pluralis används inte.
- Nr. 17 där slutet *a* blir *å* används inte längre.
- Nr. 19 som är pluralböjning av verb.

Den informant som hade allra flest drag med sina fjorton stycken var informant 1 och det var han och informant 2 som enbart lämnat orten då de låg i det militära. Efter det höll han sig hemmavid och jobbade på sin gård. Informant 4 var hon som hade minst antal dialektala drag med sina två stycken. Det var hon som påbörjat en utbildning i Borås och jobbat som hushållerska i Göteborg och detta kan ha en stor del att göra med hennes dialekt. Skillnaden mellan dessa två personers dialektala uttal är väldigt stort med en differens på tolv stycken språkliga drag.

En följdfråga på detta är då vad denna avsaknad av drag kan bero på? Det jag kommit fram till är tre orsaker varav den första är att de korrigerade sitt uttal i intervjuerna, alltså observatörens paradox. Detta gör då att de korrigerade bort sitt dialektala uttal och ersatte det med ett mer formellt språk. Detta kan bero på att vissa dialekter har blivit stämplade som ”bonniga” och ”töntiga” och då vill man istället låta mer bildad och tala ett mer formellt språk. Eftersom informanterna inte har någon slags utbildning bakom sig så kan detta göra att de vill låta mer bildade än vad de tycker att de är. Korrigeringen kan även bero på att man vill göra sig bättre hörd i det inspelade materialet, man vill helt enkelt att det man säger skall höras så bra som möjligt. Även detta är något som skapar en korrigering av dialekten.

Den andra orsaken är snarlik den första och den har att göra med att man beroende på situation och kommunikationspartner ändrar sitt sätt att tala. Man skiftar mellan dialekt, standardsvenska, formellt och icke formellt språk, dvs. kodglidning. I detta fall handlar det då om kodglidning eftersom hyssnamålet inte skiljer sig så pass mycket från standardsvenskan att det låter som ett annat språk och då kan klassas som kodväxling.

Den tredje och sista orsaken är då en allmän språklig förändring. Denna förändring kan i detta fall bero på flera olika saker. Att man skaffar sig utbildning eller jobbat på annan ort kan göra att man plockar upp fragment av en annan slags dialekt. Att det blir en stor inflyttning av nya människor i den egna orten kan göra att flera olika dialekter möts. Även massmedia påverkar den språkliga förändringen med den standardsvenska som de använder sig av där. Att man imiterar det som

man ser upp till och som har hög status kan också vara en anledning till förändring.

Att denna form av västgötamålet skulle vara på väg mot en annan slags dialekt ser jag inte genom denna undersökning några tecken på. Den språkliga förändring som till viss del har skett genom dessa fem saknade språkliga drag visar inte på inslag av någon annan typ av dialekt. Istället är det standardsvenskan som verkar vara det mest eftersträvade uttalet eftersom det är detta som informanterna använder som alternativ till de saknade dragen. Kommande generationer kommer eventuellt kunna visa på influenser av t.ex. göteborgskan på grund av den stora flytten av göteborgare till just Marks kommun. Men som sagt så visar informanternas generation inte på denna påverkan.

7. Litteraturförteckning

Andersson, Lars-Gunnar 1985. *Fult språk – Svordomar, dialekter och annat ont*. Stockholm: Carlsson Bokförlag AB. Minervaböckerna.

Andersson, Lars-Gunnar 2007. *Dialekter och sociolekter*. I: Sundgren, Eva (red.) *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber AB. Sid. 34-70.

Bijvoet, Ellen 2007. Attityder till språk. I: Sundgren, Eva (red.) *Sociolingvistik*. Stockholm: Liber AB. Sid. 113-138.

Einarsson, Jan 2004. *Språksociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Lantmansson, Samuel 1952. *Västgötamålet*. Stockholm: Almqvist & Wiksells boktryckeri A.-B.

Lundström, Eva & Carina Sundgren 1997. *Västra Götaland – Fakta och perspektiv*. Luleå: SCB Norrbottenkansliet.

Pamp, Bengt 1978. *Svenska dialekter*. Stockholm: Natur och kultur.

Sundgren, Eva 2007. *Sociolingvistik*. I: Sundgren, Eva (red.)
Sociolingvistik. Stockholm: Liber AB. Sid. 71-108.